

MOTIVÁCIA ÚČASTNÍKOV PÚTNICKÉHO CESTOVNÉHO RUCHU NA PRÍKLADE STREDOSLOVENSKÝCH PÚTNICKÝCH MIEST STARÉ HORY, RAJECKÁ LESNÁ A ŽIVČÁKOVÁ

Patrik BUBELÍN¹

Abstract: *Pilgrimage tourism is part of religious tourism. More than 200 million pilgrims annually spend their time on pilgrimage, most of them are Christians. Motivation of participants to pilgrimage tourism is mostly spiritual in nature. Our work analyzes the motivation of participants in the pilgrimage tourism, we are concentrating on in three pilgrimage sites in Central Slovakia (Staré Hory, Rajecká Lesná, Živčáková). Our work defines the structure of motivation of pilgrims and characterizes partial spiritual motivational impulses.*

Key words: *Pilgrimage tourism, motivational impulse, motivational stimulus, motive, pilgrim centers*

ÚVOD

Pútnictvo je kultovou praktikou mnohých svetových náboženstiev (hinduizmus, judaizmus, islam, džinizmus, sikhizmus, šintoizmus, budhizmus, kresťanstvo), no z nich najvyšší počet pútnikov absorbuje kresťanstvo. Pútnický cestovný ruch predstavuje až 34 % svetovej návštevnosti, keď približne 240 mil. osôb sa ročne vydáva na putovanie s náboženskými cieľmi; z uvedeného počtu je asi 150 mil. kresťanov (ELIÁŠOVÁ 2004). Z kresťanských cirkví pútnické aktivity realizuje katolicizmus a pravoslávie. Hoci dogmatický základ kresťanstva neukladá veriaciim zúčastňovať sa púťi, pútnickú činnosť veriaci napriek tomu realizujú z viacerých duchovných motívov.

METODIKA A CIEĽ PRÁCE

Motívy ako pozitívne pohnútky pútnikov budeme v článku analyzovať na príklade troch stredoslovenských pútnických stredísk (Staré Hory, Rajecká Lesná, Živčáková). V menovaných strediskách využijeme metódu anketového prieskumu. Cieľom práce je analýza štruktúry duchovných motívov účastníkov pútnického cestovného ruchu.

REFLEXIE PÚTNICKÉHO CESTOVNÉHO RUCHU V SLOVENSKEJ LITERATÚRE

Pútnický cestovný ruch je súčasťou religiózneho cestovného ruchu. Religiózna problematika stála do roku 1989 na okraji záujmu geografie a neskúmala sa ani v rámci iných vied, keďže politicko-spoločenské pomery ju neumožnili rozvíjať.

V geografii sa religióznemu cestovnému ruchu a pútnickej činnosti začala po roku 1989 venovať opäť väčšia pozornosť. V monografii *Geografia Religií. Náčrt problematiky*

1 **RNDr. Patrik Bubelín**, Základná škola s materskou školou, Pionierska 2, 977 01 Brezno,
e-mail: patrik.bubeliny@gmail.com

autor René MATLOVIČ (2001a) pútnické aktivity ako významné kultové praktiky analyzuje pri každom z uvádzaných náboženstiev, ktoré ich realizujú. Religiózna problematika so zameraním na pútnické aktivity je aj predmetom ďalších príspevkov MATLOVIČA (2001b, 2005).

KROGMANN sa vo svojich prácach (2007a, 2007b) venuje religióznemu cestovnému ruchu v priestore Nitrianskeho kraja. Analyzuje pútnický cestovný ruch v pútnických strediskách tohto kraja (tradície púť, sakrálné pamiatky, dopravnú dostupnosť, organizačné aspekty a pod.).

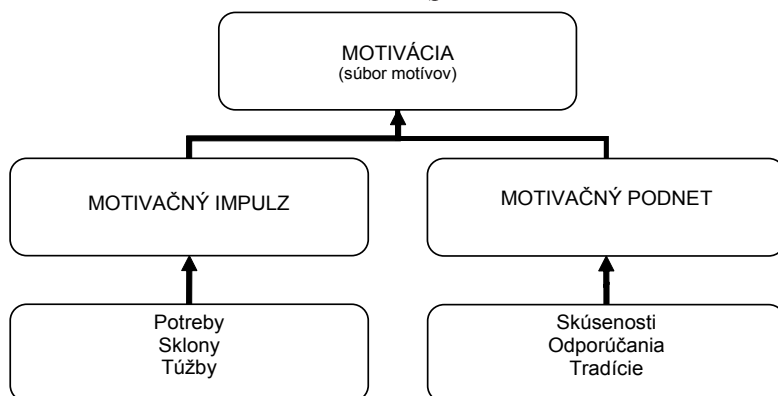
ČUKA (1996, 1998) charakterizuje pútnické aktivity v obci Staré Hory, pričom sa zameriava na veľkosť, intenzitu, sezónnosť a geografické zázemie návštevnosti v obci. Obdobný výskum v Starých Horách realizoval BUBELÍNÝ (2008) a ČUKA-BUBELÍNÝ-GREGOROVÁ (2009). BUBELÍNÝ (2010) analyzoval pútnické aktivity v obci Rajecká Lesná z hľadiska viacerých aspektov (geografické zázemie pútnikov, veľkosť a frekvencia pútnických aktivít a pod.).

Problematicu pútnických aktivít spracúvajú aj vedy mimo geografie. Z etnológie sú to články od ZAJICOVEJ-NÁDASKEJ (1998, 2004), v ktorých definuje spoločenský i kultúrny fenomén pútnictva a religiozitu na príklade pútnického miesta v Litmanovej. Z odboru ekonómie je to príspevok od ELIÁŠOVEJ (2004), ktorá analyzuje charakteristiku pútnika, motívy, možnosti rozvoja a sociálno-ekonomické aspekty pútnického cestovného ruchu na Slovensku. Motívy pútnikov vyčleňuje v oblasti teológie i GAVENDA (2004).

MOTIVÁCIA ÚČASTNÍKOV PÚTNICKÉHO CESTOVNÉHO RUCHU

Ludia oddávna putovali do miest zasvätených konkrétnemu Božstvu alebo svätcovi, na miesta, kde došlo k uzdraveniu, prípadne inému zázračnému úkazu. Ich duchovná motivácia mala rôzny charakter. Motivácia je súbor pohnútok podnecujúcich určitú činnosť. Podľa GÚČIKA (2000) sa na motivácii účastníka cestovného ruchu podieľajú vnútorné motivačné impulzy a vonkajšie motivačné podnety (obr. 1).

Obr. 1 Štruktúra motivácie v cestovnom ruchu (podľa GÚČIKA, 2000, zostavil Bubelíny, 2010)

V podmienkach pútnického cestovného ruchu motivačný impulz predstavuje pre pútnika potrebu mimoriadnej aktivity, resp. činu v snahe nakloniť si Boha, Pannu Máriu

a svätých na svoju stranu s vierou, že sa splní to, o čo pútnik žiadal (uzdravenie, ochrana pred nejakou hrozbou, vyriešenie problémov vo svojom živote a pod.). Ak uvedené žiadosti už boli zo strany Božstva splnené, veriaci má často potrebu návštevy pútnického miesta s túžbou poďakovať sa za prejavenej milosti.

Vonkajší motivačný podnet je založený na tradíciách putovania do cieľového stredu, prevažne u pútnikov, u ktorých sa pútnictvo stáva stereotypom a nevyhnutnou súčasťou ich duchovného života. Odporúčania zo strany okolia veriaceho, zamerané na pozitíva duchovnej atmosféry, prírodného prostredia, stravovacích a ubytovacích služieb, či výlučne na naplnenie osobných žiadostí pred Božstvom (napr. uzdravenie), sú rovnako významným motivačným podnetom. K podnetom sa napokon radia aj svoje vlastné skúsenosti z daného pútnického miesta. Istá skupina veriacich-pútnikov totiž navštevuje opakovane to isté pútnické miesto.

Päť hlavných motívov účastníka cestovného ruchu uvádza aj OPASCHOWSKÝ (cit. GÚČIK 2000). Sú to:

- a) zážitok – zmena a poznávanie nového,
- b) spontánnosť – nechať sa viesť, venovať sa tomu, na čo mám práve chuť,
- c) uvoľnenie – od každodenného napätia, vypnúť a nerobiť nič,
- d) aktivita – byť nejakým činným, sám alebo spoločne s inými niečo podniknúť,
- e) príroda – užívať blízkosť prírody, tešiť sa z krajiny v nenarušenom prírodnom prostredí.

V anketovom prieskume realizovanom v skúmaných strediskách sme vychádzali z duchovných motívov od GAVENDU (2004):

1. vidieť – hlavnou motiváciou pútnika je len vizuálne spoznať danú lokalitu a mať z nej osobný zážitok. Podľa Gavendu duchovne obohatí sa vtedy, ak si na týchto miestach veriaci vytvorí vnútorný priestor a dejinné udalosti si dokáže sprítomniť hmatateľne,
2. modliť sa – týmto motívom je pre pútnika lepšie si uvedomiť, že je na mieste, kde pôsobila božia sila, cieľom je modliť sa, veriaci si má uvedomiť, že je na mieste pôsobenia Boha,
3. splniť si sľub – pútnik na púti plní sľub, ktorý dal Bohu za konkrétne vypočutie prosieb (uzdravenie, pomoc v živote atď.),
4. dosiahnuť vypočutie prosieb – pútnik na púti prosí Boha o rôzne milosti.

TRADÍCIE PÚTNICKÝCH AKTIVÍT SKÚMANÝCH STREDÍSK

Kresťanskými svetovými pútnickými miestami v zmysle JACKOWSKÉHO (2003) sú Rím (Taliansko) a Guadalupe (Mexiko), ktoré ročne navštívi po 12 mil. pútnikov, nasleduje San Giovanni Rotondo (Taliansko) so 7 mil. pútnikov, Lourdes (Francúzsko) navštívi 6 mil. a Fatimu (Portugalsko) 5 mil. pútnikov ročne. Zo slovenských pútnických stredísk uvádza Levoču (42. miesto) a Nitru (52.). Spolu so Šaštínom a Starými Horami sú tieto najvýznamnejšími pútnickými miestami Slovenska; Levoča má medzinárodný význam, zvyšné tri celoštátny (MATLOVIČ 2001a). Ostatné pútnické strediská majú diecézny alebo lokálny význam. Na Slovensku sú väčšinou mariánske pútnické miesta, t. j. miesta zasvätené Panně Márii.

Motivácia účastníkov pútnického cestovného ruchu bola skúmaná v strediskách Staré Hory, Rajecká Lesná a Živčákova, ktoré sa nachádzajú v regióne Stredného Slovenska

(Žilinský a Banskobystrický kraj). Okrem nich sa v regióne nachádzajú ešte takmer dve desiatky pútnických miest s prevažne lokálnym významom.

Tradicia púti v Starých Horách a Rajeckej Lesnej siaha do obdobia protihabsburských povstaní v 17.-18. storočí a je spätá s miestnou sochou Panny Márie. V Starých Horách bola pred kuruckým vojskom zakopaná v lokalite Studničky, na mieste jej uloženia začal neskôr vytekať prameň. V Rajeckej Lesnej sochu Panny Márie kuruci ukradli, domácejmu obyvateľstvu sa ju podarilo prepašovať späť, čo sa neskôr tradovalo ako zázrak. V oboch strediskách sa v nasledujúcom období zázračne uzdravilo niekoľko ľudí z vody z miestnych prameňov, v Starých Horách v lokalite Studnička, v Rajeckej Lesnej z prameňa Lurdskej Panny Márie.

V Živčákovej (787,7 m) sa miestnemu hájnikovi Matúšovi Lašutovi v roku 1958 zjavila Panna Mária, ktorá sa v nasledujúcom období zjavovala aj ďalším ľuďom. Rímskokatolícka cirkev niekoľko desaťročí odmietala uznať toto miesto za pútnické stredisko napriek tomu, že sa sem na púte vydávalo množstvo pútnikov z celého bývalého Česko-Slovenska. Cirkev oficiálne tak urobila až v roku 2008.

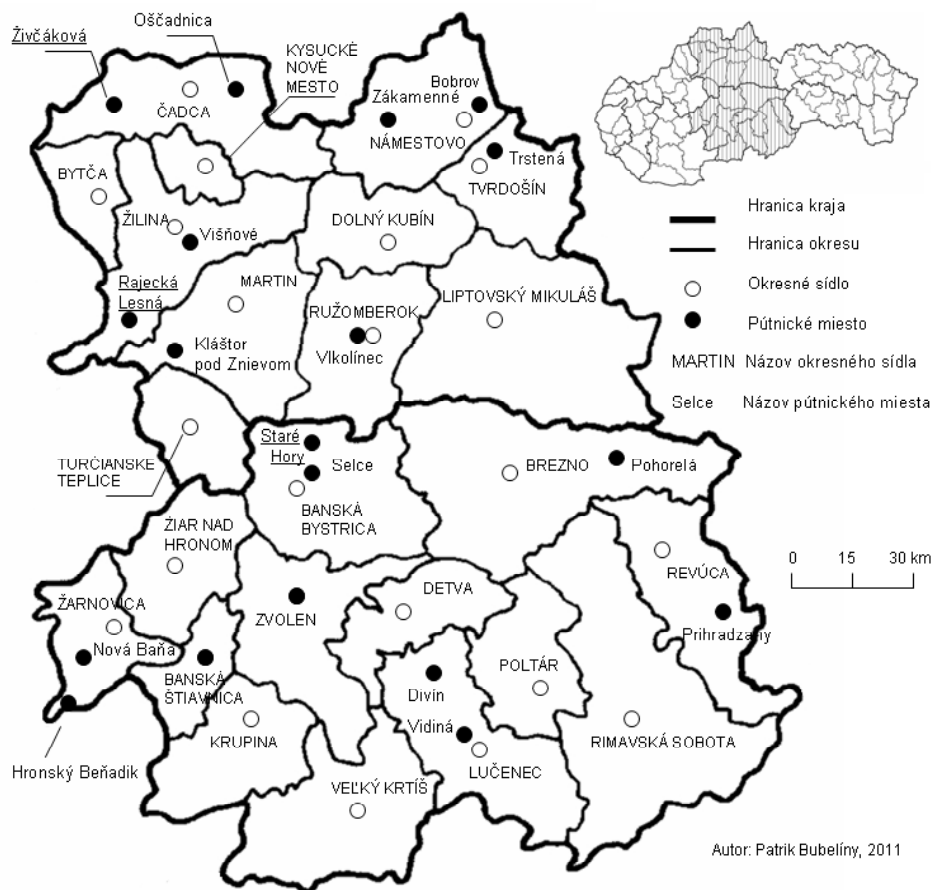
MOTIVÁCIA PÚTNIKOV V ANKETOVOM PRIESKUME

Podľa GÚČIKA (1993) zistenie motívov umožňuje pochopiť správanie sa subjektu cestovného ruchu (t. j. v našich podmienkach pútnika). Anketové prieskumy sme realizovali v čase hlavných púti v 1. polovici roku 2010 v jednotlivých nami skúmaných strediskách. Všetky skúmané pútnické strediská majú počas roka dve hlavné púte (1. a 2. polovica roka). Ide o rôzne dátumy vzhľadom k tomu, že hlavné pútnické aktivity sa konajú podľa dátumu sviatkov cirkevného kalendára. V Starých Horách sa púť konala 22. – 23. 5. 2010 (Svätodušná púť), v Rajeckej Lesnej 29. 5. – 30. 5. 2010 (sviatok Najsvätejšej Trojice) a v Živčákovej 26. 6. – 27. 6. 2010 (tzv. jarná púť). Púte sa zúčastnilo v Starých Horách asi 3 000 pútnikov, v Rajeckej Lesnej asi 2 500 pútnikov a v Živčákovej asi 1 600 pútnikov (aproximované hodnoty). V Starých Horách bolo anketovaných 74 pútnikov (t. j. 2,5 % z celkového počtu), v Rajeckej Lesnej 74 pútnikov (t. j. 3 %) a v Živčákovej 70 pútnikov (t. j. 4,4 %).

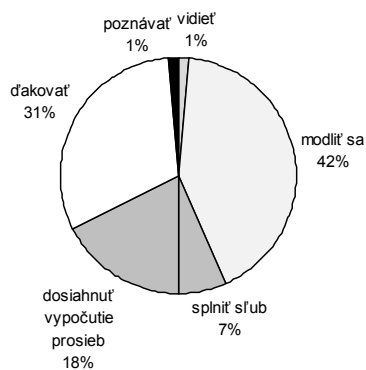
Vo všetkých troch pútnických strediskách respondenti odpovedali na otázku: „*Aký je Váš motív púte?*“, pričom vyberali z možností *vidieť, modliť sa, splniť sľub, dosiahnuť vypočutie prosieb* (v zmysle GAVENDU, 2004), *ďakovať, poznávať*. Posledné dve menované sme doplnili z nasledujúcich dôvodov. Mnoho ľudí prichádza výhradne za úmyslom ďakovať za prejavenej milosti. Istá časť účastníkov pútnického cestovného ruchu nemá duchovné motívy na zúčastnenie sa púte a prichádzajú len za účelom turistickým, prípadne ako sprievod inej osoby (neduchovný rozmer kategórie poznávania oproti kategórie vidieť v zmysle GAVENDU, 2004).

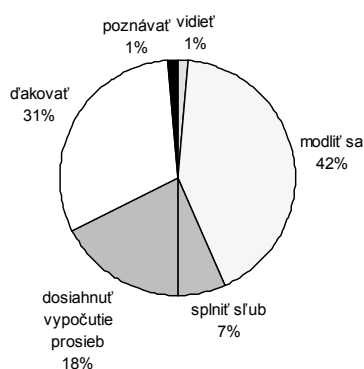
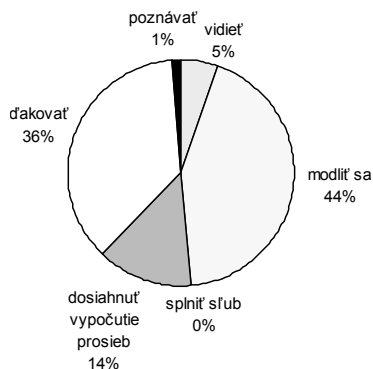
Vo všetkých troch strediskách prevažná väčšina respondentov uviedla ako hlavný motív modliť sa. Modlitba je hlavným zmyslom púte a spolu s náboženskými piesňami venovanými svätým sa realizuje vo všetkých religióznych objektoch pútnického centra v rôznej intenzite (kostoly, kaplnky, zastavenia krížovej cesty a pod.). Aspekt modlitby je vo všetkých strediskách významný pre 40 % a viac účastníkov púte. Ako druhý duchovný motív je v zmysle pútnikov významný motív ďakovný za získané milosti od Boha. Uviedlo ho od 31-36 % pútnikov. Nasleduje motív dosiahnutia vypočutia prosieb, ktorý uviedlo 10-18 % pútnikov. Ostatné motívy sa u pútnikov v jednotlivých strediskách rôznia. Uvedené zobrazujú kruhové diagramy 1, 2 a 3.

Mapa 1: Pútnické miesta rímskokatolíckej cirkvi na Strednom Slovensku (Žilinský a Banskobystrický kraj) v zmysle MATLOVIČA, 2001a (doplnená Živčáková), názvy skúmaných stredísk sú podčiarknuté.

Graf 1 Motivácia pútnikov v Starých Horách, 22. - 23. 5. 2010

Graf 2 *Motivácia pútnikov v Rajeckej Lesnej, 29. 5. - 30. 5. 2010*Graf 3 *Motivácia pútnikov v Živčákovej, 29. 5. - 30. 5. 2010*

ZÁVER

Pútnický cestovný ruch je špecifickým druhom cestovného ruchu, pri ktorom pútnici ako účastníci cestovného ruchu majú prevažne duchovnú motiváciu.

V článku sme analyzovali duchovnú motiváciu pútnikov v stredoslovenských pútnických strediskách Staré Hory, Rajecká Lesná a Živčákova. Motivácia je súborom motivačného impulzu (z pohľadu pútnikov potreba návštevy mariánskeho pútnického miesta, snaha nakloniť si Pannu Máriu, poďakovať jej) a motivačného podnetu (tradícia putovania na pútnické miesto, odporúčanie známych, vlastná skúsenosť s pútnickými aktivitami). Anketový prieskum s pútnikmi sme realizovali v čase hlavných pútí v prvej polovici roka 2010, v máji v Starých Horách a Rajeckej Lesnej, v júni v Živčákovej (v presne určené dátumy v zmysle cirkevného kalendára). V duchovnej motivácii oslovených respondentov dominuje modlitba (viac ako 40 % oslovených), ďakovanie za dosiahnuté milosti (31 - 36 %), žiadosť o vypočutie prosieb zo strany veriaceho (10 - 18 %). Ostatné duchovné motívy majú na štruktúre duchovnej motivácie malý význam a podiel pútnikov prichádzajúcich s neduchovnou motiváciou je ešte menší. Táto časť pútnikov prichádza ako sprievod inej osoby, ich cesta má turistický charakter, prípadne inú neduchovnú motiváciu.

LITERATÚRA

- BUBELÍNY, P. (2008): Geografické aspekty obce Staré Hory so zameraním na pútnické aktivity. In: Geografická revue FPV UMB Banská Bystrica, roč. 4, č. 2, s. 83-92.
- BUBELÍNY, P. (2010): Geografická analýza pútnických aktivít v obci Rajecká Lesná. In: Mladí vedci 2010, Nitra, edícia Prírodovedec č. 419, s. 429-435.
- ČUKA, P. (1996): Postavenie obce Staré Hory ako pútnického strediska. In: Ekonomická revue cestovného ruchu, EF UMB, Banská Bystrica, s. 73-79.
- ČUKA, P. (1998): Analiza geograficzna ośrodka pielgrzymkowego Staré Hory (w Górach Starohorskich w Środkowej Słowacji). In: Peregrinus Cracoviensis, č. 6, s. 99-109.
- ČUKA, P. – BUBELÍNY, P. – GREGOROVÁ, B. (2009): Turystyka religijna w górskich obszarach Słowacji Środkowej na przykładzie ośrodka Staré Hory. In: *Turystyka religijna na obszarach górskich*. 1. vyd. Nowy Targ: Podhalańska Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa, s. 99-108.
- ELIÁŠOVÁ, D. (2004): Impulzy pre rozvoj pútnického cestovného ruchu na Slovensku. In: Ekonomická revue cestovného ruchu, 2004, s. 230-237.
- GAVENDA, M. (2004): Budeme putovať. In: Katolícke noviny, 2004, č. 5, s. 5.
- GÚČIK, M. (1993): Motivácia účasti a rekreačné aktivity v cestovnom ruchu na Slovensku. In: Ekonomická revue cestovného ruchu, č. 3, s. 99-106.
- GÚČIK, M. (2000): Základy cestovného ruchu. Banská Bystrica : EF UMB, 151 s. ISBN 80-8055-355-6
- JACKOWSKI, A. (2003): Święta przestrzeń świata. Podstawy geografii religii. Krakow : Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, 268 s. ISBN 83-233-1717-8
- KROGMANN, A. (2007a): Religiózný cestovný ruch v Nitrianskom kraji. Nitra : UKF, 2007. 100 s. ISBN 978-80-8094-186-4
- KROGMANN, A. (2007b): Religiózný cestovný ruch v Nitre a jeho špecifiká. In: Geographia Cassoviensis. roč. 1, č. 1, s. 103-106.
- MATLOVIČ, R. (1997): Vývinové tendencie geografie relígií. In: Geografický časopis, č. 3-4, roč. 49, s. 231-241.
- MATLOVIČ, R. (2001a): Geografia relígií. Náčrt problematiky. Prešov: FHAPV PU, 376 s. ISBN 80-8068-062-0
- MATLOVIČ, R. (2001b): Pútnické miesta ako perspektívne lokality cestovného ruchu na Slovensku. In: Kultúra a cestovný ruch (Zborník z vedeckej konferencie), Banská Bystrica: EF UMB, s. 92-95.
- MATLOVIČ, R. (2005): Uwarunkowania lokalizacyjne turystyki pielgrzymkowej w Słowacji – na przykładzie kalwarii i dróg krzyżowych. In: Turyzm 15 / 1 – 2.
- ZAJICOVÁ, K. (1998): Spoločensko-kultúrny fenomén pútnictva. In: Národopisná revue, č. 2, roč. 8, s. 59-68.
- ZAJICOVÁ-NÁDASKÁ, K. (2004): Ľudová religiozita na príklade neinštitucionalizovaného ma-riánskeho pútného miesta Litmanová. In: *Pohanstvo a kresťanstvo*. Bratislava : Chronos, s. 295-312.

MOTIVATION OF MEMBERS OF PILGRIMAGE TRAVELLING BASED ON EXAMPLE OF CENTRAL SLOVAK PILGRIMAGE SITES STARÉ HORY, RAJECKÁ LESNÁ AND ŽIVČÁKOVÁ

Summary

A religious issue stood until 1989 at the periphery of interest of geography, as well as other sciences as political and social conditions did not allow it to develop. It was also the same with the issue of pilgrimage tourism, which is part of religious tourism. A number of authors (Matlovič, Cuka, Krogmann) in the Slovak geography deals with this issues over the last two decades, and pilgrimage activities are also point of interest outside of geography (ethnology, economics, theology, etc.).

In our article we analyze the structure of spiritual motives of participants in pilgrimage tourism in the three Slovak pilgrimage centers (Stare Hory, Rajecká Lesna, Živčáková). We have structured the motivation of pilgrims according GÚČIK (2000) into the internal motivations (needs, inclinations, desires, pilgrims) and external motivational incentives (pilgrims experience, recommendations from other pilgrims, pilgrimage tradition) giving examples of spiritual motivational impulses.

Here we review the tradition of pilgrimage activities examined in Marian pilgrimage centers. In Stare Hory and Rajecká Lesna are the beginnings of pilgrimages connected with a local statue of the Virgin Mary, in Živčáková the Virgin Mary appeared to local ranger in the 50th of the last century. In these pilgrimage centers which we have studied are two major pilgrimage activities held twice a year (1st and 2nd half of the year). These are two different dates due to the fact that the major pilgrimage activities are held under the date of the ecclesiastical calendar.

We examined the motivation of pilgrims, according a survey we handed out at the time of the main pilgrimage in 2010. In all three pilgrimage centers the respondents answered the question: "What is your motive of pilgrimage?". Respondents were selected from the options to see, to pray, to fulfill the promise to achieve hearing of the prayer (under Gavenda, 2004), give thanks, to know. The main motivation is the spiritual aspect of prayer (40 % or more of respondents), followed by a thank motive (31-36 %) and hearing the prayer (10-18 %). Other motives are at a lower percentage level. The structure of motivation we have shown in three graphs.

Recenzovali: Doc. PaedDr. Peter Čuka, PhD.
RNDr. Kvetoslava Matlovičová, PhD.